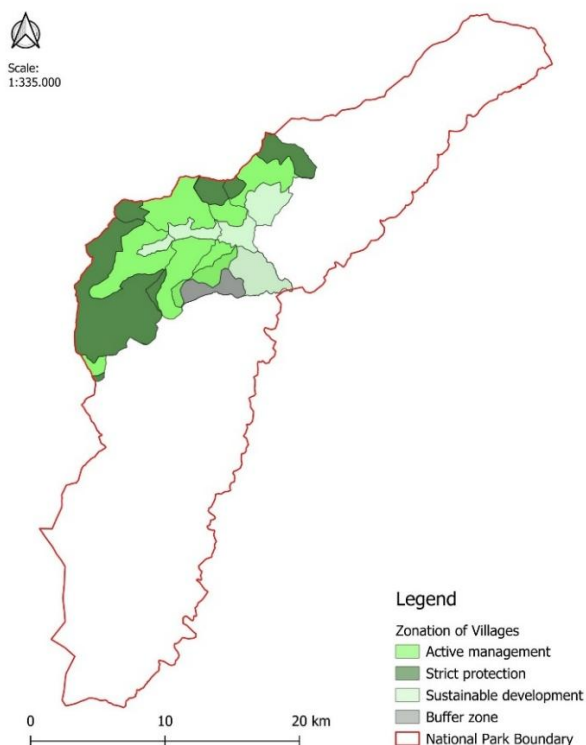

Plani Strategjik dhe i Veprimit për Restaurimin e Peizazhit

për mikro-rajonin "5V" në Malin e Sharrit

PULSE

(Mbrotjtja e Peizazheve dhe Llojeve Unike në Shqipëri dhe Maqedoni të Veriut)

FINANCUAR NGA PONT

ZBATUAR NGA CNVP Maqedoni e Veriut

Qershor 2026

Kontrolli i Dokumentit

Elementi	Përshkrimi
Lloji i dokumenti	Dokument planifikimi strategjik dhe veprimi për restaurimin e mjedisit dhe menaxhimin e qëndrueshëm të peizazhit.
Zona e planifikimit	Mikro-rajoni prej 14,600 ha i Malit të Sharrit, duke përfshirë pesë fshatrat ("5V"): Shipkovicë, Vejcë, Veshallë, Brodec dhe Bozovcë.
Burimet e të dhënave	Rezultatet e tre punëtorive (workshops) me palët e interesit, bazuar në metodologjinë e Kornizës "4 Kthimet" (4 Returns Framework) dhe Planin e Menaxhimit të Parkut Kombëtar "Mali i Sharrit".
Afati kohor i planifikimit	Vizion 10-vjeçar përmes periudhës 2026–2036.
Statusi i punës	Version final.

Përmbajtja

- 1. Përmbledhja Ekzekutive dhe Hyrja
- 2. Qëllimi, Fusha e Veprimit dhe Qasja e Planifikimit
- 3. Gjendja Bazë e Peizazhit dhe Konteksti i Zhvillimit
- 4. Partneriteti i Palëve të Interesit dhe Qeverisja
- 5. Kërcënimet, Presionet dhe Implikimet Strategjike
- 6. Vizioni, Rezultatet dhe Objektivat Strategjike
- 7. Strategjia Hapësinore dhe Logjika e Menaxhimit me 3 Zona
- 8. Plani Strategjik i Veprimit
- 9. Aranzhimet e Zbatimit
- 10. Korniza e Financimit dhe Investimeve
- 11. Monitorimi, Vlerësimi dhe Mësimnxënia
- 12. Menaxhimi i Rreziqeve
- 13. Përfundimi
- Shtojca A. Lista e Palëve të Interesit
- Shtojca B. Portofoli i Nismave
- Shtojca C. Seksionet për t'u Plotësuar dhe Formatet e Planifikimit
- Shtojca D. Diagnoza e "4 Kthimeve" ("4 Returns")
- Shtojca E. Fleta e Pikëzimit të 5 Elementeve (5 Elements Scorecard)
- Shtojca F. Puna e Vlerësimit (Workshop-i i Validimit)
- Shtojca G. Hartat e mikro-rajonit "5V"

Përmbledhja Ekzekutive

Ky Plan për Restaurimin e Peizazhit për mikro-rajonin e 5V-ve (pesë fshatrave) të Malit të Sharrit është një dokument planifikimi operacional. Ai ruan Kornizën e "4 Kthimeve" (4 Returns Framework) si logjikë udhëzuese, duke përkthyer gjetjet diagnostike, kontributet e palëve të interesit dhe listën shtesë të kërcënimeve në objektivat strategjike konkrete, fushat e veprimit, përgjegjësitë e zbatimit dhe treguesit e monitorimit.

Mikro-rajoni i 5V-ve është një peizazh malor i lartë me vlera të larta natyrore, sisteme tradicionale të përdorimit të tokës, identitet kulturor dhe mundësi në zhvillim për eko-turizëm, agro-ekologji, bletari, prodhim të ushqimit vendor dhe përdorim të qëndrueshëm të produkteve pyjore jo-drusore. Në të njëjtën kohë, ai përballet me presione të ndërlidhura demografike, ekonomike dhe mjedisore: migrimin dhe plakjen e komuniteteve, tregje lokale të dobëta, ndikimet e ndryshimeve klimatike, erozionin dhe vërshimet e menjëhershme (përmbytjet flash), rrezikun e zjarreve në pyje, prerjet e paligjshme, ndotjen nga hedhja e paligjshme e mbeturinave, konfliktet njeri-kafshë e egër, humbjen e biodiversitetit dhe zhdukjen e ngadaltë të praktikave tradicionale kulturore.

Përgjigja planifikuese është e strukturuar rreth gjashtë objektivave strategjike: restaurimi i ekosistemeve dhe biodiversitetit; rritja e rezistencës ndaj klimës dhe fatkeqësive; forcimi i mjeteve të qëndrueshme të jetesës dhe zinxhirëve të gjelbër të vlerës; zhvillimi i turizmit me ndikim të ulët dhe i trashëgimisë kulturore; përmirësimi i menaxhimit të mbeturinave dhe kujdesit komunitar (stewardship); si dhe forcimi i qeverisjes vendore, angazhimit të rinisë dhe kapaciteteve të zbatimit.

Llogjika e planifikimit

Kërcënimet nuk trajtohen vetëm si rreziqe, por edhe si pika hyrëse për veprim. Çdo kërcënim kryesor lidhet me objektivat strategjike, ndërhyrjet parësore, aktorët përgjegjës, afatet kohore orientuese dhe treguesit e monitorimit.

1 Hyrje

Plani i restaurimit do të fokusohet në pesë vendbanime rurale malore në rajonin e Malit të Sharrit: Veshallë, Vejcë, Brodec, Shipkovicë dhe Bozovcë. Këto fshatra ndajnë një varësi të fortë nga burimet natyrore, veçanërisht blegtoaria, përdorimi i kullotave, burimet pyjore, burimet ujore dhe aktivitetet sezonale malore. Zona më e gjerë karakterizohet nga biodiversiteti i lartë, burime të shumta natyrore, ekosisteme pyjore, kullota subalpine dhe alpine, shpate të thepisura dhe terren i ndjeshëm ndaj erozionit.

Për shkak të këtyre karakteristikave, pesë fshatrat ofrojnë potencial të lartë për restaurimin e ekosistemeve, menaxhimin e qëndrueshëm të kullotave, kontrollin e erozionit, përshtatjen ndaj klimës, mbrojtjen e biodiversitetit dhe zhvillimin e eko-turizmit. Në të njëjtën kohë, zona përballet me disa presione, duke përfshirë depopullimin, ndryshimin e praktikave të përdorimit të tokës, rënien e mjeteve tradicionale të jetesës, infrastrukturën e pamjaftueshme turistike dhe rreziqet e lidhura me klimën. Prandaj, procesi i planifikimit të restaurimit duhet të kombinojë mbrojtjen e mjedisit me mundësitë praktike të zhvillimit vendor.

1.1 Veshall

Veshalla është një fshat malor i lartë që ndodhet në zonën e Pologut të Poshtëm, në pjesën veriperëndimore të Komunës së Tetovës, në shpatet e Malit të Sharrit pranë kufirit me Kosovën. Fshati shtrihet në afërsisht 1,250 metra lartësi mbidetare, me koordinata rreth 41.99°V, 20.80°L. Ai ka një popullsi të vogël dhe në rënie, prej rreth 200 banorësh.

Terreni është i pjerrët dhe malor, i rrethuar nga pyje të dendura, përrenj malorë dhe zona kullotash. Mjetet tradicionale të jetesës përfshijnë blegtorinë, veçanërisht mbarështimin e deleve dhe gjedhëve, përdorimin e produkteve pyjore dhe aktivitete të kufizuara sezonale të turizmit dhe ngjitjes në mal. Veshalla është ndër vendbanimet më të larta në rajon dhe karakterizohet nga ekosisteme natyrore të ruajtura mirë, burime të pasura pyjore dhe potencial të fortë për eko-turizëm dhe ruajtje të natyrës.

Në këndvështrimin mjedisor, Veshalla ka vlerë të lartë ekologjike. Karakteristikat natyrore më të rëndësishme përfshijnë pellgun e sipërm të Lumit të Penës dhe kullotat malore drejt qafave malore nën malin Kobilica. Megjithatë, shpatet e pjerrëta janë të ndjeshme ndaj erozionit dhe kërkojnë planifikim të kujdesshëm restaurimi. Veprimet parësore mund të përfshijnë stabilizimin e shpateve, menaxhimin e qëndrueshëm të kullotave, mbrojtjen e burimeve ujore, restaurimin e pyjeve dhe menaxhimin e përmirësuar të vizitorëve për turizmin e bazuar në natyrë.

Jeta kulturore e Veshallës lidhet me festat fetare, grumbullimet tradicionale verore në kullota dhe takimet familjare në kullotat malore. Vendi arkeologjik i afërt i Kishës i shton vlerë kulturore zonës. Ngjarjet tradicionale vendore si Dita e Patates dhe Dita e Fasules mund të mbështesin gjithashtu eko-turizmin e ardhshëm dhe promovimin e produkteve vendore.

1.2 Vejçë

Vejca është një fshat malor në Komunën e Tetovës, i vendosur në shpatet jugperëndimore të Malit të Sharrit, në një peizazh pyjor dhe alpin. Ai shtrihet në afërsisht 1,300–1,400 metra lartësi mbidetare, me koordinata rreth 42.01°V, 20.84°L. Fshati ka rreth 850 banorë.

Peizazhi i fshatit përbëhet nga kullota të gjera, breza pyjorë, livadhe alpine dhe shpate të pjerrëta malore. Aktivitetet kryesore ekonomike janë blegtoria, prodhimi i vogël i qumështit dhe bujqësia e kufizuar. Vejca ka një traditë të fortë në mbarështimin e kafshëve, dhe burimet e saj të kullotave janë ndër asetet e saj më të rëndësishme ekonomike dhe mjedisore.

Zona e fshatit ka vlerë të lartë të biodiversitetit, veçanërisht për shkak të ekosistemeve të kullotave dhe habitateve pyjore përreth. Zona natyrore më e spikatur përfshin kullotat e larta malore dhe brezat pyjorë që shtrihen drejt kreshtës së Malit të Sharrit, të dominuar nga pyjet e ahut dhe livadhet alpine. Këto burime janë nën presion nga ndryshimet në përdorimin e tokës, zvogëlimi i menaxhimit tradicional dhe degradimi i mundshëm i zonave të kullotave.

Për planin e restaurimit, Vejca është veçanërisht e rëndësishme për veprimet që lidhen me kullotjen e qëndrueshme, rehabilitimin e kullotave, ruajtjen e biodiversitetit, menaxhimin e skajeve të pyjeve dhe sistemet blegtorale rezistente ndaj klimës. Qasja e restaurimit duhet të synojë mbrojtjen e habitateve natyrore duke ruajtur ekonominë tradicionale të fshatit të bazuar në blegtori.

Aktivitetet kulturore në Vejce lidhen me festat fetare, grumbullimet verore dhe kthimin e diasporës gjatë periudhës së verës. Ngjarjet tradicionale si Dita e Patates dhe Dita e Fasules ofrojnë mundësi për të lidhur restaurimin me identitetin lokal, traditat e ushqimit dhe turizmin rural.

1.3 Brodec

Brodec ndodhet në zonën e lartë malore të Malit të Sharrit, në pjesën veriore të rajonit të Tetovës. Ai shtrihet në afërsisht 950–1,050 metra lartësi mbidetare, me koordinata rreth 42.03°V, 20.86°L. Fshati ka rreth 730 banorë.

Terreni rreth Brodecit është kodrinor-malor, me lugina, përrenj malorë, tokë bujqësore, kullota dhe ekosisteme pyjore. Aktivitetet kryesore përfshijnë blegtorinë, bujqësinë, grumbullimin e produkteve pyjore dhe punësimin sezonal. Krahasuar me disa prej fshatrave më të larta, Brodeci ka një përzierje më të ekuilibrar të tokës bujqësore, zonave të kullotave dhe burimeve pyjore.

Fshati ka vlerë të moderuar deri të lartë të ekosistemit për shkak të peizazhit të tij të kombinuar pyll-kullotë. Një tipar i dallueshëm natyror është lugina e Lumit të Brodecit, me përrenj malorë dhe komplekse pyjore që zbresin drejt pjesëve më të ulëta të fshatit. Kjo e bën Brodecin të përshtatshëm për masa të integruara restaurimi që kombinojnë menaxhimin e ujit, ruajtjen e pyjeve, përmirësimin e kullotave dhe zhvillimin rural në shkallë të vogël.

Temat parësore të restaurimit për Brodecin mund të përfshijnë mbrojtjen e brigjeve të lumenjve, parandalimin e erozionit, rehabilitimin e zonave të degraduara të kullotave, përdorimin e qëndrueshëm të pyjeve dhe mbrojtjen e përrenjve malorë. Fshati ka gjithashtu potencial për nisma agro-pastorale të bazuara në komunitet dhe turizëm lokal të bazuar në natyrë.

Jeta kulturore në Brodec lidhet me festimet tradicionale familjare, festat fetare dhe grumbullimet sezonale që lidhen me ciklin e blegtorisë dhe punën verore në mal. Këto tradita mund të mbështesin pjesëmarrjen e komunitetit në aktivitetet e restaurimit dhe të ndihmojnë në ruajtjen e njohurive lokale.

1.4 Shipkovicë

Shipkovicë ndodhet në rrëzë të Malit të Sharrit, në veriperëndim të Tetovës, dhe është e lidhur me vendbanimet më të larta malore në rajon. Fshati shtrihet në afërsisht 1,080 metra lartësi mbidetare, me koordinata rreth 42.05°V, 20.89°L. Ai është fshati më i madh në grup, me rreth 1,500 banorë.

Terreni përbëhet nga zona kodrinore dhe malore, zona luginore pjellore, kullota dhe shpate të pyllëzuara. Shipkovica ka një ekonomi vendore më të diversifikuar krahasuar me fshatrat e tjera të synuara. Aktivitetet kryesore përfshijnë bujqësinë, blegtorinë, tregtinë, ndërtimin dhe shërbimet. Për shkak të madhësisë, infrastrukturës dhe rolit të saj lokal, Shipkovica funksionon si një pikë shërbimi dhe lidhjeje për vendbanimet malore përreth.

Në aspektin mjedisor, Shipkovica përfaqëson një peizazh tranzicioni midis zonave bujqësore dhe ekosistemeve pyjore. Elementi natyror më i dallueshëm është lugina e Lumit të Shipkovicës, së bashku me shpate të pyllëzuara përreth që shtrihen drejt Malit të Sharrit. Këto zona janë të rëndësishme për rregullimin e ujit, kontrollin e erozionit, biodiversitetin dhe jetesën vendore.

Në planin e restaurimit, Shipkovica mund të luajë një rol të rëndësishëm si qendër koordinimi lokal. Veprimet parësore mund të përfshijnë restaurimin e luginës së lumit, mbrojtjen e shpateve pyjore, përmirësimin e praktikave bujqësore dhe të kullotave, kontrollin e erozionit, menaxhimin e mbeturinave dhe mbështetjen për edukimin mjedisor vendor. Për shkak të popullsisë së saj më të madhe dhe lidhjeve më të forta me diasporën, fshati mund të ofrojë gjithashtu mundësi më të mira për mobilizimin e aktorëve lokalë dhe mbështetjen e aktiviteteve pilot.

Shipkovica ka jetën kulturore më të zhvilluar ndër pesë fshatrat. Festat fetare, dasmat, festivalet lokale dhe ngjarjet e mbështetura nga diaspora janë pjesë e rëndësishme e jetës së komunitetit. Këto struktura sociale mund të ndihmojnë në promovimin e ndërgjegjësimit, pjesëmarrjes dhe mirëmbajtjes afatgjatë të aktiviteteve të restaurimit.

1.5 Bozovcë

Bozovca është një fshat malor i lartë i vendosur në pjesën perëndimore të rajonit të Malit të Sharrit, afër kufirit me Kosovën. Ai shtrihet në afërsisht 1,350 metra lartësi mbidetare, me koordinata rreth 42.00°V, 20.78°L. Fshati ka një popullsi të vogël prej rreth 170 banorësh.

Terreni është i fort malor, me kullota të gjera, lugina malore, zona shkëmbore, breza pyjorë dhe burime të bollshme ujore. Aktivitetet kryesore vendore përfshijnë blegtorinë, bletarinë, përdorimin e kullotave malore dhe aktivitetet e lidhura me turizmin. Bozovca është një nga fshatrat më tërheqëse në rajonin e Malit të Sharrit për shkak të kushteve të tij natyrore relativisht të paprekura dhe aksesit në peizazhe të larta malore.

Fshati ka vlerë të lartë ruajtjeje për shkak të ekosistemeve të tij të paprekura dhe nivelit të ulët të presionit njerëzor. Një zonë kyçe natyrore është peizazhi drejt Qafës së Bozovcës dhe kullotave të larta malore përgjatë kreshtës së Malit të Sharrit. Këto zona përfshijnë peizazhe natyrore pothuajse të paprekura dhe janë shumë të përshtatshme për ruajtje, kullotje të qëndrueshme dhe eko-turizëm të planifikuar me kujdes.

Prioritetet e restaurimit për Bozovcën duhet të fokusohen te mbrojtja e kullotave të larta malore, parandalimi i mbingarkesës në zonat e ndjeshme, ruajtja e burimeve ujore, mbështetja për bletarinë dhe jetesën e bazuar në blegtori, si dhe zhvillimi i rrugëve të turizmit me ndikim të ulët. Për shkak të tërheqjes së tij natyrore, Bozovcës ka gjithashtu potencial të fortë për turizëm të bazuar në natyrë nëse përmirësohen infrastruktura dhe menaxhimi i vizitorëve.

Bozovca shpesh quhet "Shamoni maqedonas" sepse shërben si pikënisje kryesore për turne drejt Lesnicës, një nga destinacionet më piktoreske në zonën e Malit të Sharrit. Aktivitetet kulturore lidhen me blegtorinë e lartësisë malore, festat fetare dhe mbledhjet verore të blegtorëve dhe familjeve në kullota. Karnavali tradicional ilir është një ngjarje e rëndësishme kulturore që mund të lidhet me identitetin lokal dhe promovimin e turizmit të qëndrueshëm.

2 Qëllimi, Fusha e Veprimit dhe Qasja e Planifikimit

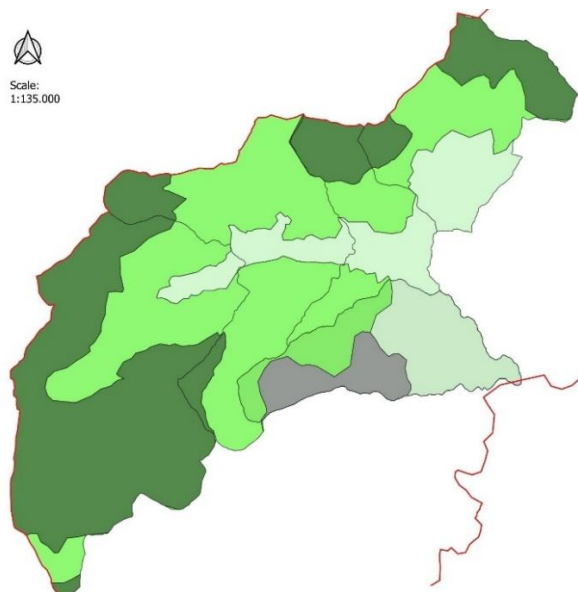
2.1 Qëllimi i planit

Qëllimi i këtij dokumenti është të udhëzojë restaurimin e koordinuar mjedisor, zhvillimin e qëndrueshëm vendor dhe menaxhimin e peizazhit rezistent ndaj klimës në mikro-rajonin e zgjedhur të Malit të Sharrit. Ai synon të mbështesë vendimmarrjen nga CNVP

Maqedoni e Veriut, Parku Kombëtar "Mali i Sharrit", Komuna e Tetovës, komunitetet lokale, organizatat e shoqërisë civile, fermerët, bletarët, aktorët e turizmit dhe donatorët.

2.2 Fusha e Veprimit të Zonës së Planifikimit

Mikro-rajoni i synuar mbulon përafërsisht 14,600 hektarë dhe përfshin vendbanimet kryesore të larta malore të Shipkovicës, Vejcës, Veshallës, Brodecit dhe Bozovcës. Ai funksionon si një peizazh tranzicioni midis zonave natyrore të lartësisë, pyjeve, kullotave, rrjedhave ujore dhe zonave ekonomike të bazuara në fshat.

Mikro-rajoni "5V" në Malin e Sharrit

2.3 Metodologjia e Planifikimit

Plani mbështetet në një qasje planifikimi gjithëpërfshirëse, pjesëmarrëse dhe praktike, të udhëhequr nga metodologjia e "4 Kthimeve" (4 Returns Framework). Ai bazohet në hartëzimin e palëve të interesit, tre punëtori të strukturuar, pyetësorët diagnostikues, hartëzimin pjesëmarrës dhe kornizën e lartpërmendur. Procesi u konceptua për të kaluar nga diagnostikimi të vizioni i përbashkët, dhe nga vizioni të nismat konkrete që mund të zbatohen përmes mbështetjes institucionale, projekteve të financuara nga donatorët dhe veprimi vendor.

1. Përcaktimi i kufijve dhe karakteristikave kryesore të mikro-rajonit.
2. Hartëzimi i palëve të interesit dhe krijimi i grupit punues të partneritetit të peizazhit.
3. Vlerësimi i bazuar te katër kthimet (frymëzimi, kapitali social, kapitali natyror dhe kapitali financiar).
4. Përcaktimi i një vizioni të përbashkët 10-vjeçar dhe strategjisë hapësinore - Zbatimi i Modelit me 3 Zona.
5. Prioritizimi i nismave praktike dhe përkthimi i tyre në një plan veprimi dhe kornizë monitorimi.

2.4 Përmbledhja e Procesit Pjesëmarrës

Hapi i procesit	Kontributi Kryesor në këtë Plan
Punëtorja e parë - 6 Maj 2026	U prezantua Korniza e 4 Kthimeve dhe u plotësuan pyetësorët diagnostikues në lidhje me kthimet natyrore, sociale, financiare dhe të frymëzimit.
Punëtorja e dytë - 21 Maj 2026	U përcaktua vizioni i përbashkët 10-vjeçar, u identifikuan nismat e mundshme dhe u përdor hartëzimi pjesëmarrës për të strukturuar zonat Natyrore, të Kombinuara dhe Ekonomike.

Hapi i procesit	Kontributi Kryesor në këtë Plan
Punëtorja e tretë – 04 Qershor 2026	U përdor Kartëforma e 5 Elementeve (5 Elements Scorecard) për të vlerësuar procesin e peizazhit, për të identifikuar boshllëqet operationale dhe për të prioritetizuar hapat e radhës për menaxhimin e integruar.

2.5 Korniza e Kthimeve

Kthimet	Kuptimi i këtij Plani
Kthimi i Frymëzimit	Ndërtimi i motivimit, identitetit, krenarisë kulturore dhe një ndjenje të përbashkët qëllimi për restaurimin e peizazhit.
Kthimi i Natyrës	Restaurimi i ekosistemeve, biodiversitetit, stabilitetit të tokës, rregullimit të ujit dhe rezistencës ndaj ndryshimeve klimatike.
Kthimi i Kapitalit Social	Forcimi i besimit, bashkëpunimit, aftësive, angazhimit të rinisë dhe kapacitetit të komunitetit.
Kthimi i Të Ardhurave	Zhvillimi i mjeteve të qëndrueshme të jetesës, ndërmarrjeve të gjelbra dhe zinxhirëve lokalë të vlerës të lidhur me peizazhet e restauruara.

3. Bazë e Peizazhit dhe Konteksti i Zhvillimit

3.1 Karakteristikat Natyrore dhe Gjeografike

Mali i Sharrit është një vargmal i lartë malor që shtrihet në pjesën veriperëndimore të Maqedonisë së Veriut dhe pjesën jugore të Kosovës. Zona karakterizohet nga pyje, kullota, liqene akullnajore, rrjedha ujore, diversitet gjeomorfologjik dhe vlerë të lartë të biodiversitetit. Pjesa maqedonase e masivit mbulon afërsisht 840.2 km², ku Maja e Titos arrin në 2,748 metra lartësi mbidetare.

Zona pilot kufizohet nga kreshtat dhe majat e larta alpine në kufijtë e sipërm, ndërsa grykat e thella lumore dhe shtretërit e përrrenjve formojnë kufijtë anësorë. Kjo krijon një zonë të rëndësishme buferi ekologjik dhe tranzicioni midis zonave të mbrojtja rreptësisht në lartësi të mëdha dhe peizazheve bujqësore më të ulëta.

3.2 Karakteristikat Klimatike

Gradienti i mprehtë i lartësisë krijon kushte klimatike të larmishme. Zonat më të ulëta rreth 900–1,200 m ndikohen nga një klimë kontinentale tranzitore, ndërsa zonat mbi 1,700 m përjetojnë kushte alpine me temperatura më të ftohta, dimra të gjatë dhe verëra më të shkurtra. Kjo larmirë klimatike mbështet pasurinë ekologjike, por gjithashtu rrit ndjeshmërinë ndaj ndryshueshmërisë klimatike, reshjeve ekstreme, stresit nga seka, zvogëlimit të produktivitetit bujqësor dhe ndryshimit të dinamikës së kullotave.

3.3 Konteksti Demografik dhe i Komunitetit

Popullsia e përhershme e pesë vendbanimeve kryesore malore vlerësohet në 3,587 banorë. Shipkovica është komuniteti më i madh me 1,540 banorë, ndjekur nga Vejca me 848, Brodeci me 734, Veshalla me 291 dhe Bozovca me 174. Struktura e vendbanimeve ndikon drejtpërdrejt në disponueshmërinë e fuqisë punëtore, mobilizimin e komunitetit, ofrimin e shërbimeve dhe kapacitetin për të mirëmbajtur restaurimin dhe aktivitetet e zhvillimit vendor.

3.4 Karakteristikat Socio-Ekonomike

Mjetet e jetesës vendase lidhen me blegtorinë, djathin tradicional malor dhe produktet e mishit, bletarinë, bujqësinë e shkallës së vogël, produktet pyjore jo-drusore, ushqimin vendor dhe eko-turizmin në zhvillim. Këto aktivitete sigurojnë një bazë të fortë për zhvillimin e qëndrueshëm vendor, por ato kanë nevojë për modernizim, qasje në treg, markim të produkteve, standarde cilësie dhe mbrojtje nga humbjet e lidhura me klimën dhe kafshët e egra.

3.5 Infrastruktura dhe Qasja

Lidhshmëria fizike është një kusht kryesor mundësues për planin. Qasja në fshatra varet nga rrugët lokale gjarpëruese që vijnë nga Tetova. Vulnerabiliteti i rrugëve prek bletarët, blegtorët, prodhuesit e qumështit, operatorët e turizmit dhe banorët. Transporti publik sezonal dhe rrugët më të sigurta të qasjes janë të rëndësishme si për përfshirjen sociale ashtu edhe për zhvillimin ekonomik.

4. Partneriteti i Palëve të Interesit dhe Qeverisja

Strategjia e restaurimit të peizazhit duhet të bashkëkrijohet dhe të zbatohet nga aktorët që jetojnë, menaxhojnë dhe varen nga ky peizazh. Grupi punues duhet të mbetet platforma kryesore pjesëmarrëse për planifikimin, koordinimin, përzgjedhjen e projekteve, monitorimin dhe mësimnxënien.

Grupi i Palëve të Interesit	Roli Kryesor
Komunitetet lokale dhe përdoruesit e burimeve	Blegtorë, barinj tradicionalë, bletarë, fermerë, pronarë tokash bujqësore, mbledhës të produkteve të egra dhe banorë lokalë.
Menaxhimi dhe qeverisja e zonës së mbrojtur	Institucioni Publik i Parkut Kombëtar "Mali i Sharrit" dhe Komuna e Tetovës.
Spektori privat dhe aktorët ekonomikë	Operatorë lokalë të eko-turizmit, udhërrëfyes, klube malore, bujtina, restorante, prodhues ushqimorë dhe biznese të vogla.
Shoqëria civile dhe ekspertët teknikë	OJQ lokale dhe ndërkombëtare, organizata mjedisore, shoqata alpinistësh, ekspertë teknikë dhe lehtësues të mbështetur nga donatorët.

4.1 Struktura e Propozuar e Zbatimit

Trupi / Mekanizmi	Funksioni Kryesor
Grupi Punues i Peizazhit	Koordinimi i planit strategjik, rishikimi i prioritetëve, validimi i planeve vjetore të punës, monitorimi i ecurisë dhe mbështetja e komunikimit me komunitetin.
Ekipi Teknik i Restaurimit	Përgatitja e dizajneve teknike për pyllëzimin, kontrollin e erozionit, restaurimin e shtretërve të lumenjve, biodiversitetin dhe veprimet për rezistencën ndaj klimës.
Grupi i Zhvillimit Ekonomik Vendor	Mbështetja e zinxhirëve të vlerave të gjelbra, produkteve të turizmit, ushqimit vendor, bletarisë, përpunimit të produkteve pyjore jo-drusore (NTFP) dhe lidhjeve me tregun.
Rrjeti i Kujdestarisë së Komunitetit	Mobilizimi i rinisë, fshatrave, OJQ-ve dhe vullnetarëve për aksione pastrimi, ndërgjegjësim, monitorim dhe ngjarje kulturore.

5. Kërcënimet, Presionet dhe Implikimet Strategjike

Kërcënimet shtesë për integrim janë konsoliduar më poshtë dhe janë lidhur ngushtë me implikimet strategjike për planin. Këto dukuri janë të ndërlidhura thellësisht: largimi demografik zvogëlon kapacitetin lokal, tregjet e dobëta pakësojnë stimujt për mjete të qëndrueshme jetese, ndërsa degradimi klimatik dhe mjedisor rrit cenueshmërinë si për ekosistemet ashtu edhe për komunitetet.

Kërcënim / Presioni	Përshkrimi	Prioriteti	Përgjigjja Strategjike
Largimi demografik dhe komunitetet e plakura	Migrimi i vazhdueshëm dhe largimi i rinisë po shkaktojnë shpopullim, plakje të komuniteteve dhe mungesë burimesh njerëzore për zhvillimin dhe mirëmbajtjen vendase.	I lartë	Angazhimi i rinisë, punësimi vendor, trajnimet, mundësitë sezonale dhe projektet e menaxhuara lokalisht.

Kërcënimi / Presioni	Përshkrimi	Prioriteti	Përgjigjia Strategjike
Tregjet e dobëta lokale dhe mundësitë e kufizuara të të ardhurave	Të ardhurat e ulëta, tregjet e dobëta dhe investimet e kufizuara zvogëlojnë interesin për aktivitetet tradicionale gjeneruese të të ardhurave, përfshirë produktet pyjore jo-drusore.	I lartë	Zinxhirët e vlerave të gjelbra, markimi lokal, qendrat e përpunimit, mikro-bulmetrat, modernizimi i bletarisë dhe qasja në treg.
Infrastruktura dhe promovimi i pamjaftueshëm i turizmit	Mungesa e objekteve akomoduese, aftësive turistike dhe promovimit kufizon vlerësimin e trashëgimisë natyrore dhe kulturore.	I lartë	Shtigje me ndikim të ulët, bujtina, restaurimi i kasolleve të barinjve, informacioni turistik, markimi dhe trajnimi i udhërrëfyesve.
Ndikimet e ndryshimeve klimatike	Ulja e produktivitetit bujqësor, rënia e rendimentit të mjaltit dhe rritja e cenueshmërisë së ekosistemeve dhe mjeteve të jetesës rurale.	I lartë	Kulturë rezistente ndaj klimës, përshtatja e bletarisë, ruajtja e ujit/tokës, diversifikimi i të ardhurave dhe monitorimi.
Erozioni i tokës, përmblytjet e menjëhershme dhe degradimi i tokës	Shpatet malore, zonat e degraduara dhe shtretërit e lumenjve përballen me paqëndrueshmëri mjedisore, duke kërcënuar infrastrukturën dhe tokën bujqësore.	Shumë i lartë	Bio-inxhinieria, pyllëzimi, restaurimi i shtretërve të lumenjve, agropylltaria konturore dhe menaxhimi i pellgjeve ujore.
Rreziku i zjarreve në pyje	Rreziku i shtuar i zjarreve mund të shkaktojë dëme në shkallë të gjerë në ekosistemet pyjore, biodiversitetin dhe mjetet e jetesës vendase.	I lartë	Parandalimi i zjarreve, menaxhimi i lëndës djegëse, ndërgjegjësimi, paralajmërimi i hershëm, patrullimet dhe protokollet e koordinuara të reagimit.
Prerjet e paligjshme dhe përdorimi i paqëndrueshëm i pyjeve	Nxjerrja e paqëndrueshme degradon pyjet, minon biodiversitetin dhe dobëson shërbimet e ekosistemit.	I lartë	Kujdestaria e përbashkët e pyjeve, koordinimi i zbatimit të ligjit, rregullat e qëndrueshme për produktet pyjore jo-drusore dhe monitorimi.
Hedhja e paligjshme e mbeturinave dhe ndotja	Hedhja e paligjshme dëmton tokën, ujin, shëndetin publik, estetikën e peizazhit dhe potencialin turistik.	I lartë	Kontejnerë mbeturinash, aksione pastrimi, marrëveshje grumbullimi dhe edukim mjedisor.
Konflikti njeri-kafshë e egër	Arinjtë, derrat e egër dhe kafshët e tjera të egra dëmtojnë bujqësinë, bletarinë dhe sigurinë rurale.	I mesëm-lart	Gardhe mbrojtëse, mbrojtja e bletarëve, mekanizmat e kompensimit/reagimit dhe ndërgjegjësimi.
Humbja e biodiversitetit dhe llojeve indigjene	Bimët medicinale dhe aromatike, mjedrat, gështenjat, çaji i malit dhe varietetet lokale janë nën presion.	I lartë	Restaurimi i habitateve, vjelja e qëndrueshme, përhapja, agropylltaria dhe ruajtja e farërave/bimëve lokale.
Humbja e trashëgimisë tradicionale kulturore	Zanatet tradicionale, festat dhe ngjarjet lokale si Dita e Patates dhe Karnavali Ilir po zhduken gradualisht.	I mesëm-lart	Etno-muzeu, mbështetja e festivaleve, turizmi kulturor, trajnimet për zanate dhe përfshirja e rinisë.

5.1 Lidhjet midis Kërcënimeve dhe Veprimeve

Klasteri i Kërcënimeve	Logjika e Veprimit
Migrimi dhe tregjet e dobëta lokale	Krijimi i vendeve të paguara të punës në projektet e restaurimit; mbështetja e mini-bulmetrave, modernizimit të mjaltit, përpunimit të produkteve pyjore jo-drusore (NTFP), agroturizmit dhe aktiviteteve të turizmit/kulturës të fokusuar te rinia.
Klima, erozioni, përmblytjet dhe degradimi i tokës	Prioritetizimi i pyllëzimit, bio-inxhinierisë së tokës, stabilizimit të shtretërve të lumenjve, agropylltarisë konturore dhe kulturave rezistente ndaj klimës.
Zjarret në pyje, prerjet e paligjshme dhe humbja e biodiversitetit	Forcimi i monitorimit nga komuniteti, parandalimi i zjarreve, rregullat e përdorimit të qëndrueshëm të burimeve, restaurimi i gështenjave dhe kultivimi i bimëve indigjene.
Hedhja e paligjshme e mbeturinave dhe ndotja	Vendosja e pikave të kontejnerëve të mbeturinave, aksioneve të pastrimit të fshatrave, fushatave ndërgjegjëse dhe përgjegjësi lokale të mirëmbajtjes.
Konflikti njeri-kafshë e egër	Instalimi i gardheve mbrojtëse, mbështetja e bletarëve me pajisje moderne për koshere dhe ngritja e monitorimit të incidenteve të dëmeve.
Rënia e trashëgimisë kulturore dhe turizmi i dobët	Rindërtimi i pasurive të trashëgimisë, formalizimi i shtigjeve, forcimi i festivaleve lokale, promovimi i zanateve dhe krijimi i një narrative të integruar turistike.

6. Vizioni, Rezultatet dhe Objektivat Strategjike

6.1 Deklarata e Vizionit

Të transformojm mikrorajonin e 5V-ve në Malin e Sharrit në një peizazh elastik dhe të lulëzuar, ku biodiversiteti i pacenuar, gjeomorfologjia e pasur dhe ekosistemet jetike të ujit ruhen në harmoni të plotë me komunitetet vendase të gjalla.

6.2 Rezultatet Dhjetëvjeçare

- Peizazhe pyjore, kullotash, shtretër lumenjsh dhe tokash bujqësore të restauruara dhe të menaxhuara më mirë, të cilat reduktojnë rreziqet nga erozioni, përmbytjet dhe ndryshimet klimatike.
- Biodiversitet i përmirësuar dhe mbrojtje e llojeve indigjene, bimëve medicinale dhe varieteteve tradicionale të të korrave.
- Mjete jetese vendase më të qëndrueshme, të bazuara në bujqësi të qëndrueshme, bletari, bulmet, produkte pyjore jo-drusore, eko-turizëm dhe trashëgimi kulturore.
- Bashkëpunim vendor më i fortë, pjesëmarrje më e lartë e rinisë dhe kapacitet i zgjeruar i komunitetit për të ruajtur rezultatet e restaurimit.
- Një identitet i njohur i mikrorajonit të Sharrit që lidh natyrën, kulturën, produktet vendase dhe turizmin e përgjegjshëm.

6.3 Objektivat Strategjike

Kodi	Objektivi Strategjik	Kërcënimet Kryesore të Adresuara	Rezultati i Pritur
SO1	Restaurimi i ekosistemeve dhe biodiversitetit	Erozioni, humbja e biodiversitetit, prerjet e paligjshme, degradimi i tokës, humbja e llojeve indigjene.	Pyje, kullota, brigje lumenjsh, trungje gështenjash dhe lloje bimësh me prioritet të restauruara.
SO2	Rritja e rezistencës ndaj klimës dhe fatkeqësive	Ndryshimet klimatike, përmbytjet e menjëhershme, degradimi i tokës, rreziku i zjarrit.	Rrezik i reduktuar për vendbanimet, tokën bujqësore, rrjedhat ujore dhe infrastrukturën.
SO3	Forcimi i mjeteve të qëndrueshme të jetesës dhe zinxhirëve të gjelbër të vlerës	Tregjet e dobëta, migrimi, të ardhurat e reduktuara, rënia e aktiviteteve tradicionale.	Potencial më i lartë i të ardhurave lokale nga bulmeti, mjalti, produktet pyjore jo-drusore (NTFP), të korrat, barërat dhe agroturizmi.
SO4	Zhvillimi i turizmit me ndikim të ulët dhe trashëgimisë kulturore	Infrastruktura e pamjaftueshme e turizmit, promovimi i dobët, humbja e trashëgimisë kulturore.	Shtigje të shënuara, pajisje të përmirësuara për vizitorët, ngjarje të trashëgimisë dhe oferta më të forta të turizmit lokal.
SO5	Përmirësimi i kontrollit të ndotjes dhe kujdestarisë mjedisore	Hedhja e paligjshme e mbeturinave dhe ndikimet në shëndetin publik/peizazh.	Fshatra më të pastra, vendgrumbullime ilegale të reduktuara dhe ndërgjegjësim më i fortë i komunitetit.
SO6	Forcimi i qeverisjes, angazhimit të rinisë dhe monitorimit	Mungesa e burimeve njerëzore, koordinimi i dobët dhe rreziqet e mirëmbajtjes.	Partneritet operacional, aktorë të trajnuar, monitorim i bazuar në dëshmi dhe menaxhim adaptiv.

7. Strategjia Hapësinore dhe Logjika e Menaxhimit me 3 Zona

Plani përdor Modelin me 3 Zona për të strukturuar se ku dhe si duhet të ndodhin veprimet e ndryshme. Logjika e zonimit siguron që ruajtja e natyrës, aktivitetet e qëndrueshme të jetesës me ndikim të ulët dhe infrastruktura ekonomike të vendosen në pjesët më të përshtatshme të peizazhit.

Zona	Fokusi Hapësinor	Drejtimi i Menaxhimit
Zona e Natyrës	Ekosistemet alpine, pyjet e larta, kreshtat malore dhe habitatet e ndjeshme të biodiversitetit.	Ruajtja e rreptë, mbrojtja nga ndërhyrjet e dëmshme, monitorimi i faunës dhe florës, si dhe parandalimi i zjarreve në pyje.
Zona e Kombinuar	Kullotat subalpine, pyjet e menaxhuara, zonat bujqësore konturore dhe pellgjet ujore.	Menaxhimi i integruar i tokës, kontrolli i erozionit, përmirësimi i kullotave, agropylltaria dhe vjelja e qëndrueshme e resurseve

Zona	Fokusi Hapësinor	Drejtimi i Menaxhimit
Zona Ekonomike	Pesë vendbanimet (Veshallë, Vejce, Brodec, Shipkovicë, Bozovcë) dhe zonat përreth për infrastrukturë dhe turizëm.	Zhvillimi i agroturizmit, zinxhirëve të gjelbër të vlerës, mikro-bizneseve, menaxhimi i mbeturinave dhe aktivitetet kulturore e komunitare.

8. Plani Strategjik i Veprimit

Plani i veprimit është i organizuar në gjashtë fusha veprimi kryesore. Çdo masë lidhet drejtpërdrejt me profilin e kërcënimeve dhe me logjikën e "4 Kthimeve". Kategoritë e kohëzgjatjes janë orientuese dhe konfirmohen përmes planifikimit vjetor të punës: afatshkurtër (0-12 muaj), afatmesëm (1-3 vjet) dhe afatgjatë (3-10 vjet).

Fusha e Veprimit 1: Restaurimi Ekologjik, Biodiversiteti dhe Mbrojtja e Pyjeve

Kodi	Veprimi	Drejtuksi / Partnerët	Kohëzgjatja	Outputet / Treguesit
A1.1	Pyllëzimi i shpateve të degraduara të pellgjeve ujore sipër Brodecit me pemë vendase dhe shkurre me rrënjë të thella.	PK "Mali i Sharrit", CNVP, komunitetet lokale, OJQ-të	Afatshkurtër-Afatmesëm	Ha të restauruara; shkalla e mbijetesës së fidanëve; dëshmi të reduktimit të erozionit.
A1.2	Aplikimi i bio-inxhinierisë së tokës dhe pyllëzimit mbrojtës sipër Bozovcës për të stabilizuar shpacet e prirura ndaj erozionit.	Ekipi teknik i restaurimit, PK "Mali i Sharrit", Komuna	Afatshkurtër-Afatmesëm	Vende të bio-inxhinierisë të përfunduara; erozion i dukshëm i reduktuar; monitorim me foto.
A1.3	Restaurimi i pjesëve të degraduara të shtratit të lumit duke përdorur zgjidhje të bazuara në natyrë, diga kontrolli, vegjetacion bregore dhe stabilizim të brigjeve.	Komuna, PK "Mali i Sharrit", CNVP, ekspertë të ujit / DRR	Afatmesëm	Metra të shtratit të lumit të stabilizuar; pika të nxehta të rrezikut nga përmbytjet të reduktuara.
A1.4	Diagnoza, trajtimi dhe mbjellja e pemëve të gështenjës; mbështetja e fidanëve rezistentë dhe monitorimi i sëmundjeve.	PK "Mali i Sharrit", ekspertë pylltarie, pronarë tokash lokale	Afatshkurtër-Afatmesëm	Pemë të trajtuara; fidanë të mbjellë; raporte të monitorimit të sëmundjeve.
A1.5	Mbrojtja dhe përhapja e llojeve indigjene dhe bimëve medicinale/aromatike siç janë çaji i malit, mjedrat dhe varietetet lokale.	Fermerë, OJQ, ekspertë teknikë	Afatmesëm	Përhapje të vendosura të specieve; fermerë të angazhuar; udhëzime për vjelje të qëndrueshme.
A1.6	Vendosja e parandalimit të zjarreve në pyje dhe protokollit të reagimit të shpejtë për zonat pyjore dhe kullotash me rrezik të lartë.	PK "Mali i Sharrit", Komuna, shërbimet e zjarrit, komunitetet	Afatshkurtër	Harta e rrezikut nga zjarri; ngjarje ndërgjegjësimi; kontakte/protokolli i reagimit të miratuar.
A1.7	Forcimi i monitorimit të bazuar në komunitet kundër prerjeve të paligjshme dhe përdorimit të paqëndrueshëm të pyjeve.	PK "Mali i Sharrit", kujdestarë të komunitetit, OJQ	Afatshkurtër-Afatmesëm	Regjistra të patrullimeve/incidenteve; raste të raportuara; grupi i kujdestarisë së komunitetit aktiv.

Fusha e Veprimit 2: Bujqësia Rezistente ndaj Klimës, Kullotat dhe Bletaria

Kodi	Veprimi	Drejtuksi / Partnerët	Kohëzgjatja	Outputet / Treguesit
A2.1	Menaxhimi i përhapjes invazive të dëllinjave në kullotat subalpine përmes restaurimit ekologjik selektiv.	Blegtorët, PK "Mali i Sharrit", ekspertë teknikë	Afatmesëm	Ha të kullotave të restauruara; plane kullotjeje; përfitues blegtorë.

Kodi	Veprimi	Drejtuesi / Partnerët	Kohëzgjatja	Outputet / Treguesit
A2.2	Restaurimi i tokave të degraduara bujqësore me kultura mbuluese, perime tradicionale, pemë vendase dhe çaj mali.	Fermerë, OJQ, CNVP	Afatshkurtër-Afatmesëm	Parcela të restauruara; mbulesë tokësore e ruajtur; fermerë të trajnuar.
A2.3	Futja e agropjlltarisë konturore me kultivim të arrave dhe mjedrave për stabilizimin e tokës dhe kultivim me vlerë të lartë.	Fermerë, këshilltarë bujqësorë, OJQ	Afatmesëm	Fidanë arra/mjedre të mbjellë; rreshta konturorë të vendosur.
A2.4	Shkallëzimi i fasules së bardhë të Shipkovicës rezistente ndaj klimës dhe mbjelljes tradicionale të përzier me çaj mali.	Fermerë, biznese lokale, OJQ	Afatshkurtër-Afatmesëm	Numri i fermerëve; pilotë të produkteve të markuara; material i siguruar farërash/bimësh.
A2.5	Mbrojtja e koshereve nga arinjtë dhe kafshët e tjera të egra përmes gardheve të specializuara dhe vendosjes më të mirë.	Bletarë, shoqata bletarësh, OJQ, PK "Mali i Sharrit"	Afatshkurtër	Gardhe të instaluar; incidente të dëmeve të reduktuara; koshere të mbrojtura.
A2.6	Modernizimi i 2-3 koshereve model me koshere më të mira, nxjerrës, rezervuarë maturimi dhe kurthe poleni.	Bletarë, shoqata, CNVP / donatorë	Afatmesëm	Pajisje të instaluar; bletarë të trajnuar; prodhime të gjurmura të mjaltit/produkteve të bletës.

Fusha e Veprimit 3: Mjetet e Gjelbra të Jetesës dhe Zinxhirët Lokalë të Vlerës

Kodi	Veprimi	Drejtuesi / Partnerët	Kohëzgjatja	Outputet / Treguesit
A3.1	Ndërtimi i 3-4 mini-bulmetrave komunitarë me teknologji përpunimi higjienik për djathin e Sharrit dhe produktet e qumështit.	Blegtorët, bizneset lokale, autoritetet e sigurisë ushqimore	Afatmesëm	Mikro-bulmete të themeluara; prodhues të certifikuar; produkte të shitura.
A3.2	Krijimi i një qendre grumbullimi, renditjeje dhe përpunimi të qëndrueshëm për produktet e egra pyjore dhe bimët medicinale.	Bizneset lokale, OJQ-të, fermerët/mbledhësit, PK "Mali i Sharrit"	Afatmesëm-Afatgjatë	Qendër funksionale; rregulla vjeljeje; marrëveshje blerësish/tregu.
A3.3	Zhvillimi i kozmetikës me apiterapi dhe produkteve të bletës me vlerë të shtuar për t'i përgjigjur rënies së rendimentit të mjaltit.	Bletarë, grupe grash/rinie, OJQ, trajnues tregu	Afatmesëm	Prototipe produktesh; trajnime; kanale shitjeje.
A3.4	Mbështetja e markimit lokal, paketimit, promovimit dixhital dhe identitetit "Partnerët e Sharrit" për produktet e gjelbra.	CNVP, PK "Mali i Sharrit", Komuna, bizneset	Afatshkurtër-Afatmesëm	Identiteti i markës; prodhues që përdorin etiketën; materiale promovuese.
A3.5	Krijimi i ngjarjeve të tregut vendor dhe mundësive të shitjes të lidhura me festivale, ditë shtigjesh dhe vizita turistike.	Komuna, OJQ, prodhues, aktorë të turizmit	Afatshkurtër-Afatmesëm	Ngjarje të mbajtura; ekspozues; të dhëna shitjesh/vizitorësh.

Fusha e Veprimit 4: Eko-Turizmi (turizëm i qëndrueshëm) dhe Trashëgimia Kulturore

Kodi	Veprimi	Drejtuesi / Partnerët	Kohëzgjatja	Outputet / Treguesit
A4.1	Dizajnim, pastrim dhe shënim i shtigjeve të ecjes me ndikim të ulët, si Pella e Kuqe, Ujëvarat e Brodecit dhe shtegu për në Stanet.	Klube malore, udhërrëfyes, PK "Mali i Sharrit", OJQ	Afatshkurtër-Afatmesëm	Km të shtigjeve të shënuara; elemente sigurie të instaluar; harta/sinjalistikë e shtigjeve.
A4.2	Rindërtimi miqësor ndaj mjedisit i kasolleve tradicionale të barinjve në akomodim për vizitorë dhe kuzhina demonstruese kulinare.	Biznese lokale, familje, ekspertë turizmi, donatorë	Afatmesëm	Kasolle të përmirësuara; kapacitete shtretërish/vizitorësh; eksperiencia të ushqimit vendor të ofruara.
A4.3	Zhvillimi i Vejcës si destinacion turistik përmes mbështetjes së mikpritjes, sistemeve diellore, kapacitetit akomodues dhe promovimit.	Biznese lokale, OJQ, Komuna	Afatmesëm	Lehtësira të përmirësuara; strategji marketingu; vizitorë/bujtje të gjurmura.
A4.4	Restaurimi i shkollës së vjetër në Bozovcë në Qendër Informacioni Turistik dhe Etnomuze Rajonal.	Komuna, OJQ lokale, aktorë kulturorë, donatorë	Afatmesëm-Afatgjatë	Ndërtesë e restauruar; ekspozitë e instaluar; sistem regjistrimi vizitorësh.
A4.5	Mbështetja e ngjarjeve kulturore dhe identitetit vendor: Dita e Patates, Karnavali Ilir, punëtoritë e çiftelies dhe promovimi i muzikës tradicionale.	OJQ, organizatorë kulturorë, artizanë, shkolla/rinia	Afatshkurtër-Afatmesëm	Ngjarje të mbajtura; pjesëmarrës; zanate/produkte të promovuara.
A4.6	Eksplorimi i transportit publik sezonal nga Tetova në Shipkovicë-Vesallë-Bozovcë për të përmirësuar qasjen për banorët dhe vizitorët.	Komuna, ofrues transporti, komunitete	Afatmesëm	Shënim fizibiliteti; propozim rruge; shërbim pilot nëse miratohet.

Fusha e Veprimit 5: Menaxhimi i Mbeturinave, Kontrolli i Ndotjes dhe Kujdestaria e Komunitetit

Kodi	Veprimi	Drejtuesi / Partnerët	Kohëzgjatja	Outputet / Treguesit
A5.1	Vendosja e kontejnerëve të mbeturinave në lokacione strategjike dhe dakordësimi i përgjegjësive për mirëmbajtjen/boshatisjen.	Komuna, OJF-të lokale, komunitetet, partnerët	Afatshkurtër	Kontejnerë të instaluar; orar grumbullimi; pronar i caktuar për mirëmbajtjen.
A5.2	Pastrimi i vendgrumbullimeve ilegale të mbeturinave në të pesë fshatrat përmes eko-aksioneve të koordinuara.	OJQ, klube malore, grupe rinore, Komuna	Afatshkurtër	Vende mbeturinash të pastruara; mbeturina të larguara; dokumentim para/pas.
A5.3	Zhvillimi i fushatave të ndërgjegjësimit mjedisor mbi hedhjen e duhur të mbeturinave, mbrojtjen e ujit dhe turizmin e përgjegjshëm.	Shkolla, OJQ, PK "Mali i Sharrit", Komuna	Afatshkurtër-Afatmesëm	Ngjarje; pjesëmarrës; rezultate të anketave të ndërgjegjësimit.

Fusha e Veprimit 6: Qeverisja, Kapacitetet, Mësimnxënja dhe Financimi

Kodi	Veprimi	Drejtuesi / Partnerët	Kohëzgjatja	Outputet / Treguesit
A6.1	Formalizimi i Grupit Punues të Peizazhit me anëtarësi të qartë, orar takimesh dhe proces vendimmarrjeje.	CNVP, PK "Mali i Sharrit", Komuna, përfaqësues të komunitetit	Afatshkurtër	Mandati (terms of reference); procesverbale takimesh; vendime të gjurmara.
A6.2	Prgatitja e planeve vjetore të punës që renditin veprimet me prioritet sipas fshatit, zonës, lejeve, buxhetit dhe aktorit përgjegjës.	Grupi Punues, ekipet teknike	Afatshkurtër dhe vjetor	Plan pune vjetor i miratuar; lista e prioriteteve; kalendar zbatimi.
A6.3	Nisja e një thirrjeje lokale për propozime për OJQ-të, fermerët, bizneset lokale dhe nismat e komunitetit në përputhje me këtë plan.	CNVP / donatorë, Grupi Punues	Afatshkurtër	Thirrje e nisur; projekte të zgjedhura; marrëveshje grantesh të nënshkruara.
A6.4	Trajnimi i aktorëve vendorë në mirëmbajtjen e restaurimit, cilësinë e shërbimit turistik, vjeljen e qëndrueshme, marketingun dhe monitorimin.	CNVP, ekspertë, OJQ, PK "Mali i Sharrit"	Afatshkurtër-Afatmesëm	Pjesëmarrës të trajnuar; certifikata; zbatim pas trajnimit.
A6.5	Vendosja e rutinave të monitorimit, raportimit dhe mësimnxënies duke përdorur treguesit e 4 Kthimeve dhe reagimet e komunitetit.	Grupi Punues, CNVP, PK "Mali i Sharrit"	Afatshkurtër dhe i vazhdueshëm	Raporte monitorimi; vizita në terren; mësimet të nxjerra të integruara.

9. Rregullimet e Zbatimit

Zbatimi duhet të jetë i fazuar dhe adaptiv. Veprimet e menjëhershme duhet t'i jepet përparësi masave me pendim të ulët, me mbështetje të fortë të komunitetit dhe përfitime të qarta mjedisore, ndërkohë që investimet më të mëdha në infrastrukturë dhe në zinxhirët e vlerës duhet të vijnë pasi të jenë konfirmuar projektimi teknik, pajisja me lejet përkatëse, bashkëfinancimi dhe pronësia operationale.

Faza	Kohëzgjatja	Fokusi Kryesor
Faza 1: Themelimi dhe Veprimet e Menjëhershme	Afatshkurtër (0–12 muaj)	Formalizimi i strukturave qeverisëse, masat me pendim të ulët, pastrimi i mbeturinave, parandalimi i dëmeve nga kafshët e egra dhe nisja e planeve vjetore të punës.

Faza	Kohëzgjatja	Fokusi Kryesor
Faza 2: Konsolidimi dhe Investimet Pilot	Afatmesëm (1–3 vjet)	Bio-inxhinieria e tokës, ndërtimi i mini-bulmetrave, qendrave të grumbullimit, shërimi i shtigjeve turistike dhe zhvillimi i markës vendase.
Faza 3: Shkallëzimi dhe Qëndrueshmëria Afatgjatë	Afatgjatë (3–10 vjet)	Zgjerimi i korridoreve të pyllëzimit, investimet e mëdha në infrastrukturë, funksionalizimi i muzeut rajonal dhe vlerësimi i treguesve të 4 Kthimeve.
Faza 4: Konsolidimi dhe Përsëritja	5–10 vjet	Vlerësimi i rezultateve, mirëmbajtja e zonave të restauruara, shkallëzimi i modeleve të suksesshme të biznesit, thellimi i qeverisjes dhe përsëritja e mësimave në zonat më të gjera të Malit të Sharrit.

9.1 Rolet dhe Përgjegjësitë

Akterët	Përgjegjësitë Treguese
CNVP Maqedoni e Veriut (CNVP North Macedonia)	Fasilitimi, mbështetja teknike, koordinimi i skemës së granteve, ndërlidhja me donatorët, ngritja e kapaciteteve dhe harmonizimi me kornizën e 4 Kthimeve.
Institucioni Publik "Parku Kombëtar Mali i Sharrit" (NP Shar Mountain Public Institution)	Rregullat e ruajtjes, menaxhimi i habitateve, monitorimi i biodiversitetit, udhëzimi për lejet dhe koordinimi i zbatimit të ligjit.
Komuna e Tetovës (Municipality of Tetovo)	Infrastruktura lokale, menaxhimi i mbeturinave, koordinimi i transportit, shërbimet publike, zhvillimi vendor dhe mobilizimi i komunitetit.
Komunitetet lokale dhe përdoruesit e burimeve (Local communities and resource users)	Zbatimi, mirëmbajtja, monitorimi, kujdestaria, njohuritë tradicionale dhe zhvillimi i ndërmarrjeve lokale.
Organizatat e shoqërisë civile dhe klubet malore (Civil society organizations and mountain clubs)	Eko-aksionet, edukimi, zhvillimi i shtigjeve, aktivitetet e trashëgimisë kulturore, monitorimi dhe mobilizimi i vullnetarëve.
Spektori privat / Bizneset lokale (Private sector / local businesses)	Investimet, ofrimi i shërbimeve, zinxhirët e vlerës, standardet e cilësisë, vendet e punës dhe qasja në treg.
Donatorët dhe partnerët teknikë (Donors and technical partners)	Bashkëfinancimi, ekspertiza, pajisjet, trajnimet, studimet e fizibilitetit dhe sigurimi i cilësisë.

9.2 Plani Vjetor i Punës dhe Kalendarit Operacional

Statusi

Të plotësohet nga Grupi Punues i Peizazhit pasi të jenë konfirmuar prioritetet, aktorët përgjegjës, lejet dhe kushtet sezonale.

10. Korniza e Financimit dhe Investimeve

Portofoli fillestar i nismave siguron shuma orientuese investimi për shumë nga veprimet e propozuara. Këto shifra duhet të trajtohen si vlerësime paraprake planifikimi dhe të përsosen përmes projektimit teknik, vlerësimit të tregut, planifikimit të prokurimit dhe diskutimeve të bashkëfinancimit.

Dritarja e Investimit	Llojet e Veprimeve	Statusi i Buxhetit
Restaurimi i ekosistemit dhe zvogëlimi i rrezikut	Pyllëzimi, restaurimi i kullotave, bio-inxhinieria e tokës, stabilizimi i shtratit të lumit, restaurimi i gështenjave, restaurimi i bimëve autoktone.	Disa investime të vogla dhe të mesme, plus një vlerësim më i madh për restaurimin e shtratit të lumit prej 150,000–250,000 EUR, i cili duhet të mbulohet nga autoritetet publike ose një donator tjetër.
Bujqësia, bletaria dhe zinxhirët e vlerës	Agropylltaria, kultivimi i çajit të malit / fasules së bardhë, mbrojtja e koshereve, modernizimi i bletarisë, kozmetika me apiterapi, mini-bulmetrat, qendra e bimëve medicinale dhe produkteve pyllëro jo-drusore.	Kostot orientuese ndryshojnë nga 4,000 EUR deri në 50,000 EUR, në varësi të shkallës dhe pajisjeve.

Dritarja e Investimit	Llojet e Veprimeve	Statusi i Buxhetit
Turizmi dhe trashëgimia kulturore	Shtigjet, stane/kolibe barinjsh, zhvillimi i turizmit në Vejçë, etnomuzeu, festivalet, promovimi i çiftelies, fizibiliteti i transportit publik.	Investimet orientuese variojnë nga 3,000–5,000 EUR për ngjarje deri në 40,000 EUR për etnomuzeun; transporti ende nuk është përlogaritur me kosto.
Mbeturinat dhe kontrolli i ndotjes	Kontejnerë mbeturinash, aksione pastrimi, ndërgjegjësim dhe rregullime për grumbullimin.	Kostot orientuese përfshijnë 10,000 EUR për kontejnerët / menaxhimin e mbeturinave dhe deri në 10,000 EUR për aksionet e pastrimit.
Qeverisja dhe kapacitetet	Grupi punues, trajnimet, monitorimi, komunikimi, marka dhe menaxhimi i thirrjes për propozime.	Për t'u përcaktuar në buxhetin e menaxhimit të projektit / grantit.

11. Monitorimi, Vlerësimi dhe Mësimnxënia

Monitorimi duhet të kombinojë vizitat në terren, dokumentacionin fotografik, vlerësimet ekologjike, konsultimet me palët e interesit, regjistrat financiarë dhe reagimet e komunitetit. Rezultatet duhet të rishikohen të paktën çdo gjashtë muaj gjatë zbatimit të hershëm dhe në baza vjetore pas dy viteve të para.

Dimensioni i monitorimit	Çfarë duhet monitoruar	Shembuj treguesish / Mjetet e verifikimit
Kthimi i Frymëzimit	Motivimi i komunitetit, identiteti kulturor dhe pjesëmarrja.	Identiteti vizual i miratuar; numri i ngjarjeve edukative/kulturore; pjesëmarrësit në Ditën e Patates, Ditën e Fasules, Karnavalin Ilir ose punëtoritë e artizanatit; rezultatet e sondazheve të ndërgjegjësimin.
Kthimi i Kapitalit Social	Bashkëpunimi, aftësitë dhe kapacitetet vendase.	Numri i institucioneve të përfshira; takimet e palëve të interesit; personat e tranuar; të rinjtë/banorët lokalë të angazhuar; funksionimi i grupit punues.
Kthimi i Natyrës	Rimëkëmbja e ekosistemit, biodiversiteti dhe zvogëlimi i rrezikut mjedisor.	Fidanët e mbjellë; shkalla e mbijetesës; hektarët e restauruar; zvogëlimi i erozionit; gjatësia e shtratit të lumit të restauruar; drurët e gështenjave të trajtuar; kosheret e mbrojtura; vendgrumbullimet ilegale të hequra; masat e parandalimit të zjarrit në fuqi.
Kthimi i Të	Mjetet e qëndrueshme të jetesës dhe përfitimet ekonomike vendase.	Biznese të reja ose të përmirësuara lokale; mini-bulmetra/bletari/qendër e produkteve pyllore jo-drusore të krijuara; shërbime turistike të përmirësuara; produkte lokale të tregtuara; njerëz që përfitojnë nga shërbimet e restauruara të ekosistemit.

11.1 Cikli i Rishikimit dhe Mësimnxënies

1. Grumbullimi i të dhënave përmes monitorimit në terren, raporteve të aktiviteteve, fotografive, listave të pjesëmarrjes, regjistrimeve të prodhuesve dhe reagimeve të komunitetit.
2. Vlerësimi i vazhdueshëm i përparimit së bashku me Grupin Punues të Peizazhit.
3. Përcaktimi i pengesave, nevojave për mirëmbajtje dhe mësimet nga praktika.
4. Korrigjimi i planeve vjetore të punës, projekteve teknike dhe kritereve të granteve bazuar në provat e mbledhura.
5. Evidentimi i praktikave më të mira për t'u përsëritur në zona të tjera të Malit të Sharrit ose më gjerë.

11.2 Të Dhënat Bazë

Statusi

Të plotësohet. Fushat e sugjeruara për të dhënat bazë (baseline): popullsia, fermerët/bletarët/bletarët aktivë, vendet prioritare të degraduara, vendgrumbullimet ilegale të mbeturinave, pasuritë turistike, pasuritë kulturore, bizneset lokale dhe grupet e të rinjve.

Të dhënat e mëposhtme për mikrorajonin u mbledhën përmes konsultimeve pjesëmarrëse me banorët që morën pjesë në katër Punëtoritë e 4 Kthimeve. Këto të dhëna pasqyrojnë njohuritë vendase, perspektivat e komunitetit dhe karakteristikat kyçe socio-ekonomike e mjedisore të zonës.

Vejcë

Vejca ka afërsisht 850 banorë. Bujqësia, blegtoaria dhe turizmi rural janë veprimtaritë kryesore ekonomike. Shtatë ekonomi familjare merren me bletari, rreth 30 ekonomi familjare kultivojnë patate dhe fasule, kurse 3 ekonomi familjare rrisin dele dhe prodhojnë produkte bulmeti. Fshati ka 2 restorante dhe 2 bujtina me afërsisht 10 shtretër secila.

Veshall

Veshalla ka afërsisht 200 banorë. Ekonomia lokale bazohet kryesisht në bujqësi dhe blegtori. Bletaria ushtrohet nga 8 ekonomi familjare, ndërsa 30 ekonomi familjare kultivojnë patate dhe fasule. Blegtoaria përfshin 7 ekonomi familjare (3 mbarështues delesh dhe 4 mbarështues gjedhësh). Janë identifikuar tre vende ilegale të hedhjes së mbeturinave dhe disa zjarre pyjore kanë ndodhur vitet e fundit, megjithëse zona e prekur nuk është vlerësuar zyrtarisht. Nuk u identifikuan biznese të tjera të rëndësishme lokale. Gjatë periudhës së verës, ndodhi një zjarr pyjor që preku afërsisht 2 hektarë tokë pyjore pranë lokalitetit të njohur si Guri i Gjatë, i vendosur në afërsi të Rekës së Bachilës. Zjarrfikja rezultoi në djegien e vegjetacionit pyjor dhe kontribuoi në degradimin mjedisor lokal në zonë.

Shipkovicë

Shipkovicë është fshati më i madh në mikrorajon, me afërsisht 1,500 banorë. Bujqësia, blegtoaria, turizmi dhe nismat e komunitetit janë veprimtaritë kryesore ekonomike. Pesë ekonomi familjare merren me bletari, rreth 30 ekonomi familjare kulturojnë patate dhe fasule, kurse 7 ekonomi familjare merren me blegtori (3 mbarështues gjedhësh dhe 4 mbarështues delesh). Fshati ka afërsisht 10 akkomodime, 2 vende ilegale të hedhjes së mbeturinave, 2 OJQ aktive (CESARD dhe EcoNatura), si dhe 4 klube malore që promovojnë turizmin malor dhe ndërgjegjësimin mjedisor. Zona e vendosur mbi fshatrat e Shipkovicës dhe Brodecit është prekur ndjeshëm nga aktivitetet e prerjes ilegale të pyjeve. Si rezultat i degradimit të pyjeve dhe zvogëlimit të mbulesës vegjetative, zona është bërë gjithnjë e më e ndajshme ndaj erozionit të tokës, rrjedhjes sipërfaqësore dhe përmytjeve të përsëritura gjatë periudhave me reshje të dendura shiu.

Bozovcë

Bozovca ka afërsisht 170 banorë. Ekonomia lokale mbështetet te bujqësia, blegtoaria, bletaria dhe turizmi rural. Pesë ekonomi familjare merren me bletari, rreth 30 ekonomi familjare kulturojnë patate dhe fasule, ndërsa 4 ekonomi familjare rrisin dele dhe 2 rrisin gjedhë. Fshati ka 4 restorante, 4 akkomodime me rreth 8 shtretër secila, si dhe një OJQ aktive, Shoqatën e Karnavalit Ilir.

Brodeci

Brodeci ka afërsisht 730 banorë. Bujqësia, blegtoaria dhe turizmi malor janë veprimtaritë kryesore ekonomike. Rreth 10 ekonomi familjare kulturojnë fasule dhe patate, ndërsa 1 ekonomi familjare rrit dele dhe 5 ekonomi familjare rrisin gjedhë. Fshati ka 1 akomodim që ofron ushqim tradicional dhe shërben si pikënisje kyçe për ngjitjen në Majën e Kobilicës në Malin e Sharrit. Gjatë vlerësimit në terren u identifikuan dy vende ilegale të hedhjes së mbeturinave.

Emri i fshatit	Popullsia - afërsisht	Numri i bletarëve	Fermerët aktivë	Mbarështuesit e blegtorisë	Vend grumbulli met ilegale	Vendet e degraduara prioritare	Bizneset lokale	OJF-të dhe grupet e të rinjve
Vejcë	850	7	Rreth 30 ekonomi familjare prodhojnë patate dhe fasule	3 ekonomi familjare rrisin dele dhe prodhojnë produkte bulmeti	2	/	Fshati ka 2 restorante dhe 2 bujtina me nga rreth 10 shtretër secila.	/
Veshall	200	8	Rreth 30 ekonomi familjare prodhojnë patate dhe fasule	7 ekonomi familjare (3 mbarështues delesh dhe 4 mbarështues gjedhësh)	3	Gjatë periudhës së verës, ndodhi një zjarr pyjor që preku afërsisht 2 hektarë tokë pyjore pranë lokalitetit të njohur si Guri i Gjatë, në afërsi të Rekës së Bachilës	/	/
Shipkovicë	1500	5	Rreth 30 ekonomi familjare prodhojnë patate dhe fasule	7 ekonomi familjare të angazhuara në blegtori (3 mbarështues gjedhësh dhe 4 mbarështues delesh)	2	Zona e vendosur mbi fshatrat e Shipkovicës dhe Brodecit është prekur ndjeshëm nga prerjet ilegale të pyjeve. Si pasojë e degradimit dhe zvogëlimit të mbulesës vegetative, zona është bërë e ndjeshme ndaj erozionit, rrjedhjes sipërfaqësore dhe përmytjeve. Zona e vendosur mbi fshatrat Shipkovicë dhe Brodec është prekur ndjeshëm nga aktivitetet e prerjes së paligjshme të drurëve.	Rreth 10 akomodime, 2 prodhues të boronicave dhe mjedrave, 2 kafene dhe 4 minimarkete.	2 OJF aktive (CESARD dhe EcoNatura), dhe 4 klube malore që promovojnë turizmin dhe ndërgjegjësimin mjedisor.
Bozovcë	170	5	Rreth 30 ekonomi familjare prodhojnë patate dhe fasule	4 ekonomi familjare mbarështojnë dele dhe 2 familje gjedhë	/	/	Fshati ka 4 restorante, 4 akomodime me rreth 8 shtretër secila, 2 minimarkete dhe 2 kafene.	1 OJF aktive, Shoqata e Karnavalit Ilir.
Brodec	730	/	Rreth 10 ekonomi familjare kultivojnë fasule dhe patate	1 ekonomi familjare mbarështon dele dhe 5 ekonomi familjare mbarështojnë gjedhë	2	/	1 akomodim që ofron ushqim tradicional, 2 markete dhe 3 kafene.	4 klube malore që promovojnë turizmin malor dhe ndërgjegjësimin mjedisor.

12. Menaxhimi i Rreziqeve

Rreziku	Mundësia	Ndikimi	Masa e Mitigimit	Aktorët Përgjegjës
Pjesëmarrja e pamjaftueshme lokale për shkak të migrimit dhe disponueshmërisë së kufizuar të fuqisë punëtore	E lartë	E lartë	Planifikimi i aktiviteteve sipas disponueshmërisë sezonale; krijimi i roleve lokale me pagesë; përfshirja e të rinjve dhe diasporës kur është e mundur.	Grupi Punues / Komuna
Vonesat e lejeve për punimet në zonat e mbrojtura, pyje, shtretër lumenjsh ose ndërtesa	E mesme	E lartë	Nisja e hershme e shqyrtimit të lejeve; përfshirja e Parkut Kombëtar Mali i Sharrit dhe autoriteteve përkatëse në projektimin teknik.	CNVP / PK "Mali i Sharrit" / Komuna

Rreziku	Mundësia	Ndikimi	Masa e Mitigimit	Aktorët Përgjegjës
Extremet klimatike që dëmtojnë vendet e restaurimit	E lartë	E lartë	Përdorimi i specieve vendase, mbjellja e fazuar, mbulesa e tokës, plani i mirëmbajtjes, masat kundër tharjes/zjarrit dhe inspektimet pas ngjarjeve.	Ekipi teknik / Komunitetet
Zjarret pyjore, prerjet ilegale ose vjelja e paqëndrueshme që vazhdojnë pavarësisht masave	E mesme-lartë	E lartë	Forcimi i monitorimit, ndërgjegjësimi, lidhjeve të zbatimit të ligjit, raportimit nga komuniteti dhe opsioneve alternative të të ardhurave.	PK "Mali i Sharrit" / Komunitetet
Kërkesë e dobët e tregut për produktet lokale	E mesme	E mesme-lartë	Zhvillimi i markës, standardeve të cilësisë, marrëdhëniet me blerësit, lidhjeve turistike dhe pilotimit të produkteve të vogla para shkallëzimit.	Bizneset lokale / CNVP
Infrastruktura e mbeturinave nuk mirëmbahet	E mesme	E mesme-lartë	Caktimi i përgjegjësit për mirëmbajtje, buxhetimi i grumbullimit/boshatisjes, monitorimi i pikave të hedhjes dhe vazhdimi i fushatave të ndërgjegjësimi.	Komuna / OJQ-të lokale
Konflikti njeri-kafshë e egër mbetet i pazgjidhur	E mesme-lartë	E mesme-lartë	Vendosja e gardheve, grumbullimi i të dhënave për dëmet, përmirësimi i vendosjes së koshereve dhe shqyrtimi i mekanizmave të kompensimit/reagimit.	Bletarët / PK "Mali i Sharrit"
Rritja e turizmit dëmton habitatet e ndjeshme	E mesme	E lartë	Mbajtja e shtigjeve me ndikim të ulët, përdorimi i zonimit, rregullat e vizitorëve, sinjalistika, trajnim i guidave dhe monitorimi i kapacitetit mbajtës.	PK "Mali i Sharrit" / Aktorët e turizmit

13. Komunikimi dhe Angazhimi i Komunitetit

Komunikimi duhet të forcojë pronësinë e komunitetit, të motivojë të rinjtë, të promovojë ekonominë e restaurimit dhe të shpjegojë se pse mbrojtja e mjedisit mbështet mjetet e jetesës. Mesazhet duhet të jenë praktike, pozitive dhe specifike për secilin fshat.

Audienca	Mesazhi Kryesor	Kanalet / Mjetet
Komunitetet lokale	Restaurimi përmirëson sigurinë, produktivitetin e tokës, cilësinë e ujit dhe mundësitë për të ardhura.	Takimet fshatare, rrjetet sociale, ngjarjet lokale, aktivitetet shkollore/rinore, vendet e demonstrimit.
Të rinjtë dhe diaspora	Peizazhi mund të ofrojë role domethënëse në turizëm, kulturë, biznese të gjelbra dhe udhëheqje të komunitetit.	Fushatat digjitale, ditët e vullnetarizmit, praktikatat e punës, përfshirja në festivale, aktivitetet e ambasadorëve të rinj.
Fermerët, bletarët dhe mbarështuesit e blegtorisë	Praktikat rezistente ndaj klimës dhe përmirësimet e zinxhirit të vlerës mund të zvogëlojnë humbjet dhe të rrisin të ardhurat.	Trajnimet, demonstrimet në terren, shkëmbimi i përvojave mes kolegëve, grupet e prodhuesve.
Vizitorët dhe tregu i turizmit	Mali i Sharrit ofron natyrë autentike, kulturë, ushqim dhe përvoja të përgjegjëse.	Hartat e shtigjeve, qendra e informimit, guidat, marka "Partnerët e Sharrit", promovimi online.
Institucionet dhe donatorët	Plani siguron një tubacion të strukturuar investimesh me përfitime të matshme mjedisore dhe sociale.	Shënimet informuese, fletët e projekteve, panelet e monitorimit, takimet e koordinimit të donatorëve.

14. Përfundimi

Ky plan e pozicionon mikrorajonin e 5V-ve (Veshallë, Vejcë, Brodec, Shipkovicë, Bozovcë) të Malit të Sharrit si një model praktik për restaurimin e peizazhit, i cili lidh mbrojtjen e ekosistemit me mjetet e jetesës vendase, identitetin kulturor dhe qeverisjen e komunitetit. Suksesi i tij varet nga ruajtja e partneritetit pjesëmarrës, priorizimi i veprimeve me vlerë të qartë mjedisore e ekonomike, si dhe siguri që zbatimi të monitorohet dhe të përshtatet me kalimin e kohës.

Plani tani mund të shërbejë si bazë për propozimet e donatorëve, planet vjetore të punës, koordinimin komunal dhe veprimet e udhëhequra nga komuniteti.